

Hoe omgaan met racistische en discriminerende uitspraken?

School zonder Racisme reikt handvatten en tips aan voor in de klas en daarbuiten.

1. Doorvragen en wees oprecht geïnteresseerd

Veroordeel niet. Als leerkracht kan je dit zien als een leerproces en als een kans om er mee aan de slag te gaan. “Wat bedoel je hiermee?” Geïnteresseerd de wat-vraag stellen. En zo het gesprek aangaan.

Stel je vragen zo dat er geen oordeel of beschuldiging in zit. Vanuit een grondhouding van respect is immers veel mogelijk en leerlingen voelen het verschil als je hen confronteert louter om te confronteren of als je hen uitdaagt om hen meer leerkansen te bieden.

Wellicht te sterk uitgedrukt maar probeer een racistische opmerking te zien als een ‘geschenk’ want je kunt er mee aan de slag gaan! Op dergelijke opmerkingen buiten de schoolmuren heb je immers geen vat. Dit is dus een (leer)kans.

Doorvragen maakt ook een goede indruk op eventuele omstanders. Je gaat immers serieus in op de opmerking, vraagt om uitleg en toont tegenstrijdigheden aan. Je ontnemt de ander de mogelijkheid om te zeggen 'dat toch niemand naar hem/haar luistert'.

2. Neem het niet persoonlijk

Trek zelf als leerkrachten niet te snel conclusies in het debat. Laat de leerlingen vooral zelf vertellen. Probeer zo weinig mogelijk tussen te komen en fungeer in de eerste plaats als neutrale moderator of advocaat van de duivel door bijvoorbeeld (kritische) vragen te stellen (en dus niet de rol als moraalridder). In de eerste plaats doet jouw mening er niet toe. Het gaat over de leerlingen én hun leerproces.

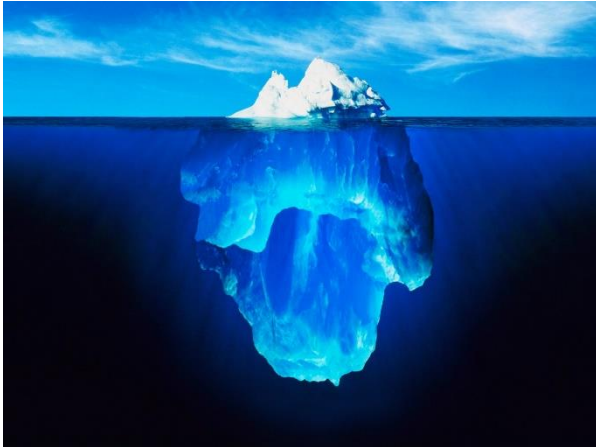
3. Zoeken naar de verborgen boodschap: de bondgenotenstrategie¹

In dit model gaat men ervan uit dat er in 80% van de racistische uitspraken twee lagen te onderscheiden zijn: de racistische boventoon (de top van de ijsberg die zichtbaar is boven het water, nl. de racistische uitspraak) en daaronder een zorgende ondertoon (het grootste stuk van de ijsberg dat zich onder het wateroppervlak bevindt en dus niet direct zichtbaar is voor ons, nl. de redenen waarom iemand deze uitspraak doet).

20% van de racistische uitspraken zijn puur gebaseerd op ideologie en zitten zo diep geworteld dat een echt gesprek niet meer mogelijk is en enkel professionele hulp nog kan baten.

¹ Bron: <http://www.voop.be/hoelang-omgaan-met-racisme/>

Een voorbeeld. Een moeder zegt tegen de buurvrouw: “*Dat mijn dochter maar niet thuiskomt met een zwarte.*”

Er is een duidelijk **racistische boventoon**; ze zegt nl. dat ze iemand met een niet-blanke huidskleur niet zal aanvaarden als partner van haar dochter, puur en alleen omwille van zijn huidskleur.

Maar er is ook een **zorgende ondertoon**: ze wil graag dat haar dochter geen te moeilijk leven heeft en gelukkig mag zijn. Mogelijk redeneert ze dat een gekleurde partner dit geluk in gevaar kan brengen omdat ze als koppel minder snel een huurwoning zullen vinden of dat hun kinderen (de kleinkinderen) met racisme te maken zullen hebben of dat de gekleurde partner moeilijker werk

zal vinden o.w.v. zijn afkomst of dat het verschil in cultuur de relatie kan bemoeilijken. Mogelijk zitten er zwaardere vooroordelen onder: een gekleurde is vaker een crimineel of behandelt zijn vrouw niet goed,...

Dus: een oprechte en mooie bezorgdheid (ik wil dat mijn dochter een gelukkig leven kan leiden) wordt via een vooroordeel of denkfout omgevormd tot een racistische uitspraak.

Hierop kan je op **twee manieren reageren**:

1. Je kan boos worden en haar terecht wijzen. Je kan in discussie gaan en stevig argumenteren tegen de racistische bewering in. Ze voelt zich dan aangevallen en onbegrepen en zal zich verdedigen. De kans dat ze haar gedachten zal onderzoeken is klein; integendeel: ze gaat haar standpunt waarschijnlijk verharderen.

2. Je kan je proberen **verbinden met de zorgende ondertoon** en daarin een bondgenoot worden. Je kan vragen aan haar waarom zij dat zegt en op zoek gaan naar wat de onderliggende bezorgdheid is. Je kan dan aangeven dat je net hetzelfde wil voor jouw kinderen of dat je heel goed begrijpt dat zij het beste wil voor haar dochter. Op dat moment voelt ze zich begrepen en zal ze meer open staan voor verder gesprek. Ze moet zich niet verdedigen en voelt dat je haar bezorgdheid deelt. Van daaruit kan je dan gaan kijken naar de gedachtegang die de overgang maakt van een oprechte bezorgdheid naar een racistische uitspraak. Je zou kunnen vertellen dat je ook graag wil dat jouw dochter een gelukkig leven heeft, maar dat je het wel jammer vindt dat zij ervan uit gaat dat een gekleurde partner automatisch voor problemen zal zorgen. Je kan gaan nuanceren: het is toch niet zo dat alle mensen met een niet-blanke huid voor problemen zorgen?

Als je vertrekt vanuit bondgenootschap (we delen dezelfde bezorgdheid), is de kans groter dat je met een open en respectvolle manier kan praten over vooroordelen of veralgemeningen die tot dergelijke racistische uitspraken leiden.

Verwacht niet dat dit met één gesprek opgelost is. Zo'n verandering vraagt tijd. Belangrijkste is dat je een zaadje hebt geplant en een open, respectvol gesprek hebt kunnen voeren waarin zij zich niet aangevallen voelde en haar standpunt niet ging verharderen.

Op lange termijn heeft de aanpak volgens het bondgenotenmodel een sterke impact, waar het boos worden en in discussie gaan over de racistische boventoon vaak polarisatie en verharding van de standpunten met zich meebrengt.

Ook naar leerlingen kan je je zo opstellen. Je kan op zoek gaan naar waarom leerlingen racistische uitspraken doen. Het kan het heel boeiend zijn om samen te gaan kijken naar de zorgende ondertoon.

Van waaruit zegt een leerling dit? Praat hij² de ouders na? Wil hij stoer doen? Heeft hij al negatieve ervaringen gehad met bijvoorbeeld blanke extreemrechtse jongeren? Waar is hij bang voor? Afhankelijk van de context, kan het raadzaam zijn om met de leerling die racistische uitspraken doet, persoonlijk in gesprek gaan en het bondgenotenmodel toepassen in een één-op-één-gesprek.

4. Uiten van emoties en ik-boodschappen

“Hier verschiet ik van, dit raakt mij.” Je uit je emoties als leerkracht maar je doet dit vanuit je kracht. Je verliest jezelf niet in de emotie. Je houdt goed contact met jezelf en speelt in op wat er gebeurt op een authentieke manier.

Dit is ook de essentie van weerbaarheid: in contact blijven met jezelf (jezelf niet verliezen in emoties) maar wel gevoelig zijn voor wat er gebeurt en daarop inspelen. Zo toon je betrokkenheid.

5. Argumenteren

Dit is met argumenten ingaan op de opmerkingen. Bv. door bepaalde situaties te kaderen, het doorprikken van drogredenen etc.

Deze methode heeft echter haar beperkingen. Het gesprek wordt al snel een feitendiscussie en jongeren die mondeling niet al te vaardig zijn, zullen zich al snel ingepakt voelen door zo'n 'intellectueel'.

Bovendien staat niet iedereen er voor open:

- Niet alleen feiten maar emoties (en persoonlijke ervaringen) spelen vaak een veel grotere rol en hebben dus een grotere impact.
- Het ene vooroordeel is nog niet weerlegd, of het andere ligt alweer op tafel. Zo kun je terecht komen in een negatieve spiraal.
- Niet iedereen is ook voor dezelfde argumenten gevoelig. Dus belangrijk om je publiek te kennen.
- Risico van een welles-nietes discussie.

De methode is bruikbaar als je in een vertrouwensrelatie staat tot de betreffende persoon en/of als aanvulling op andere methoden. Er moet immers eerst verbinding gemaakt worden => zie *bondgenotenstrategie*.

6. Let op met cijfers

Probeer de discussie niet te veel te rationaliseren. Leerlingen hebben doorgaans weinig boodschap aan een waaier van statistische gegevens omdat dit weinig aansluit op hun leefwereld. Soms is het ook moeilijk om je er iets bij voor te stellen. Wat is 1,2 miljard? Eigenlijk zeg je daar veel en niets mee.

7. Een shock geven

Het moet op een rustige en authentieke manier gebeuren. Let wel op waar en wanneer je deze techniek gebruikt. Het kan immers in slechte aarde vallen. Ook deze techniek pas je best toe wanneer je voldoende vertrouwen of psychische veiligheid hebt opgebouwd met de jongeren.

Bijvoorbeeld. Leerling: “Van die vuile homo’s moet ik niets weten. Ze moesten dat verbieden”. Leerkracht: “Oh, dit raakt mij eigenlijk wel. Ik heb heel fijne vrienden die homo zijn en die niets verkeerd doen. Wat is er eigenlijk verkeerd met twee mensen die elkaar graag zien?”

8. Relax (en wacht soms af)

Tracht als leerkracht niet zelf in emotie of in weerstand te schieten. Soms moet je het ijzer smeden wanneer het koud is. Probeer in gedachten te houden dat we werken aan een effectieve reactie. Dat is

² In dit document gebruiken we de mannelijke vorm ‘hij’. Met deze vorm verwijzen we zowel naar mannen en vrouwen als naar mensen die zich niet tot één van deze geslachten rekenen. Wie dat wil, kan ‘hij’ dus gerust vervangen door ‘zij’ of een andere term.

bijna per definitie gelijk aan een reactie die geen rekening houdt met snelheid of onmiddellijk 'resultaat'. In die zin moet de reactie ook niet 'af' zijn op het moment zelf. Wacht soms af.

Een voorbeeld. Een leerling maakt een racistische opmerking. Je weet niet meteen hoe je kan reageren maar je wil toch een signaal geven dat er over een bepaalde grens is gegaan: "dit raakt mij. Ik weet niet meteen hoe ik hier het best kan op reageren maar ik kom hier zeker later op terug." Op deze manier koop je jezelf tijd maar heb je toch een duidelijk signaal gegeven.

Ook bij escalatie of conflict, is het soms beter om het conflict zijn ruimte te geven en niet meteen tussen te komen. Soms moeten bepaalde gevoelens eerst geuit worden. We hebben vaak de neiging, gedreven door angst, om conflicten meteen de kop in te drukken maar dit kan averechts werken. Anderzijds blijft het steeds een inschatting. Evengoed moet je als leerkracht (morele) grenzen bewaken. Indien jongeren over de schreef gaan, wijs hen dan ook op hun gedrag; op de grenzen die ze nu aan het overschrijden zijn. Maar toon nog steeds oprechte interesse en betrokkenheid (zie bondgenotenstrategie).

Time out. Een jongere naar buiten begeleiden (door een andere leerling) kan eventueel een goed idee zijn zodat de jongere kan afkoelen. Maar probeer dit in overleg te doen met de jongere (*wil je even wat tijd voor jezelf?*). Maak ook duidelijk dat de jongere nadien terug welkom is in de groep.

9. Durf twijfel zaaien

Speel advocaat van de duivel en benoem dit ook letterlijk zo: "ik zal nu advocaat van de duivel spelen". Op bepaalde momenten kan het zeker interessant zijn om jongeren uit te dagen en hen een spiegel voor te houden maar doseer. Constant advocaat spelen kan vermoeiend zijn en demotiverend werken. Voel aan hoe ver je kunt gaan.

10. Probeer veralgemeningen tegen te gaan

Nuanceer uitspraken van de leerlingen. "*Zijn alle Turken werkelijk zo? Dus als je naar een discotheek gaat, zullen alle Turken meteen op je gezicht kloppen?*"

Ga hierbij na wie werkelijk iets naars heeft meegemaakt. Negeer zulke verhalen niet! Geef deze leerlingen ook een kans hun ervaringen te vertellen en toon begrip, maar probeer ze wel te plaatsen in het juiste perspectief.

11. Humor

Dit kan ontladend werken, maar je moet het wel in de vingers hebben natuurlijk. Deze techniek heeft dus ook valkuilen. Wees vooral jezelf als leerkracht en speel geen rol als humoristische leerkracht want dat zal niet overkomen.

12. Leg verbanden

Bijvoorbeeld. Leg het verband tussen de dure auto's waar sommige nieuwkomers in rondrijden en de goedkope woningen waar ze met veel te veel mensen in wonen. Wist je dat sommige nieuwkomers ook een BMW delen met verschillende gezinnen? Zet verschillende feiten tegenover elkaar.

13. Probeer de volledige klas te betrekken

In plaats van zelf meteen te reageren op een racistische uitspraak, kan het interessant zijn om eerst na te gaan of er andere stemmen zijn in de groep. Een voorwaarde is wel dat de psychische veiligheid in de groep voldoende groot is, zo niet, dan werk je beter eerst aan die psychische veiligheid.

14. Grenzen stellen

Bij racistische opmerkingen waarbij andere jongeren in de klas gekwetst worden, moeten meteen duidelijke grenzen getrokken worden: "Deze uitspraak raakt mij en ik denk dat ze ook kwetsend kan zijn voor anderen. Laten we respect voor elkaar hebben." Je kunt hier ook verwijzen naar eerder gemaakte afspraken.

15. Goede afspraken maken...

Je staat als leerkracht sterker in je schoenen als je kunt verwijzen naar eerdere gemaakte afspraken. Bij aanvang van het schooljaar kun je samen met de leerlingen afspraken opmaken of kun je hen voorstellen om te werken met bijvoorbeeld één van de volgende kapstokken:

PIKALL-afspraken	RESPECT-afspraken
P Privé (alles blijft in deze groep)	R Respect voor elkaars mening
I Ik (je vertelt over jezelf, niet over anderen)	E Elkaar laten uitspreken
K Keuze (je beslist zelf wat je vertelt)	S Samenwerken
A Actief meewerken	P Privé
L Luisteren	E Elkaar niet uitlachen
L Lachen (maar niet uitlachen)	K Kies
	T Time out (we verplichten niemand)

Deze afspraken geven houvast.

16. Onbekend is...

Gezien vooroordelen ook een affectieve component bevatten, zijn positieve ervaringen zeer belangrijk. School zonder Racisme zet in op verruimende en boeiende ontmoetingen:

- [Een getuigenis van een vluchteling](#)
Een ontmoeting met een persoon met een vluchtverhaal
- [Look alike](#)
Een ontmoeting/stadsspel tussen leerlingen uit een OKAN-klas (onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers) en leerlingen uit het regulier onderwijs
- [Café Coloré](#)
Een interculturele ontmoeting met cursisten NT2 (Nederlands als tweede taal) van een CVO

17. Doe beroep op een externe

Om gevoelige thema's bespreekbaar te maken, kan beroep doen op een externe (organisatie) een meerwaarde zijn omdat deze persoon nog vrij neutraal en niet vooringenomen is. Sommige jongeren zullen zich veiliger voelen bij iemand extern.

Bovendien kan de externe persoon ook meer incasseren. Hij heeft minder te verliezen omdat hij nadien niet meer met de jongeren aan de slag moet.

Een goede afstemming tussen de leerkracht en de externe is hierbij wel een essentiële voorwaarde.

18. Werk trajectmatig rond samenleven in diversiteit

Trajectmatig werken loont omdat je gevoelige thema's meteen kunt kaderen in een bredere context van vooroordelen, de invloed van de media, een les die ze al gezien hebben over de vrijheid van meningsuiting. Met andere woorden: de jongeren hebben veel meer kapstokken waar ze zich kunnen aan vasthouden. Als leerkracht heb je dus ook meer houvast. Een trajectmatige werking, met een duidelijke rode draad, creëert meer leerkansen mét een grotere impact... en daarvoor doen we het toch?!

Interesse? Ontdek het [Traject Burgerschap](#) van School zonder Racisme.

Dit traject is een project van School zonder Racisme dat leerkrachten en leerlingen wil motiveren om trajectmatig te werken rond burgerschap.

We merken, doorgaans, veel enthousiasme en engagement bij leerkrachten maar diverse obstakels en verschillende vormen van weerstand fnuiken te vaak de opstart of het goede verloop van een trajectmatige werking. Het zoeken naar draagkracht, inhoudelijke en methodische ondersteuning, een kritisch én constructief klankbord, administratieve ondersteuning (denk aan het schrijven van subsidie-dossiers)... je weet wellicht als geen ander wat we hiermee bedoelen.

Ons doel? Kwaliteitsvolle, procesmatige projecten stevig verankeren op jouw school. Zodat we er samen nog lang kunnen van genieten.

Een educatief medewerker komt graag langs op jouw school om het traject Burgerschap voor te stellen. Op deze manier kunnen we meteen inspelen op jullie vragen en ontdekken we op welke manier we iets kunnen betekenen.

Aarzel niet om met ons contact op te nemen.

Hovenierstraat 82

1081 Koekelberg

Tel: 02/511.16.36

info@schoolzonderracisme.be

www.schoolzonderracisme.be

19. Werk aan een school waar iedereen zich thuis voelt en gelijke kansen krijgt.

Een school waar elke leerling zich thuis voelt, waar alle leerlingen gelijke kansen krijgen en zich maximaal kunnen ontwikkelen. Wil je van jouw school ook zo'n warme school maken? Dan staat School zonder Racisme klaar met een project dat alle schoolniveaus in het vizier neemt.

Door te werken aan een schoolcultuur die diversiteit erkent en omarmt, zorg je ervoor dat alle leerlingen zich beter thuis voelen op school. Dagelijks werken aan samenleven in diversiteit speelt hierin een grote rol. Door mee te werken aan dit project zorg je er ook voor dat vooroordelen en racisme minder kansen krijgen.

Interesse? Ontdek het Project [Interculturele Schoolcultuur](#) van School zonder Racisme.

Een educatief medewerker komt graag langs op jouw school om het traject Burgerschap voor te stellen. Op deze manier kunnen we meteen inspelen op jullie vragen en ontdekken we op welke manier we iets kunnen betekenen.

Aarzel niet om met ons contact op te nemen.

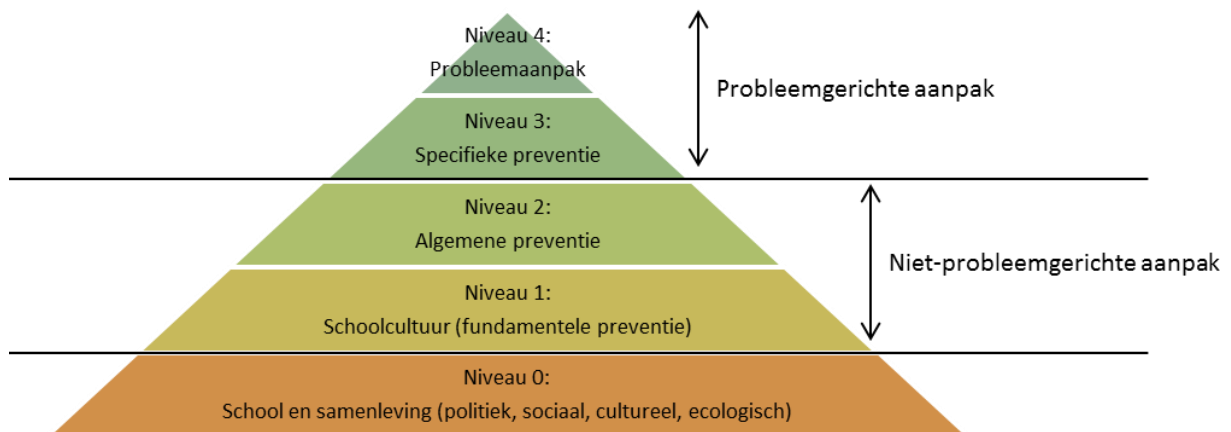
Hovenierstraat 82

1081 Koekelberg

Tel: 02/511.16.36

info@schoolzonderracisme.be

www.schoolzonderracisme.be

3

Het traject Burgerschap en het project Interculturele Schoolcultuur situeren zich op de fundamentele preventie, nl. die van de schoolcultuur:

³ Preventiepiramide onderwijs van Johan Declerck. Bron: <http://www.diversiteitinactie.be/themas/sociaal-cultureel-bewustzijn/aan-de-slag-op-school/schoolcultuur-binnen-een-schoolklimaat>